

Ruimte voor een minister van Cultuur

Winnie Sorgdrager

Cultuur en politiek. De eerste associatie daarbij is: Thorbecke! Thorbecke, die in 1862 zei dat de regering geen oordelaar is van kunst (en wetenschap). Hij reageerde hiermee op de vraag van een van de leden van de Tweede Kamer waarom in de Troonrede niet was gerefereerd aan de Wereldtentoonstelling die dat jaar in Londen was gehouden. Het ging dus niet over subsidies, en al helemaal niet over de beoordeling van subsidieaanvragen. Het is een adagium dat een eigen leven is gaan leiden. Dat is op zich niet zo erg, ware het niet dat het dikwijls als een vaststaand gegeven wordt beschouwd waaraan niet getornd kan worden. Enige nuancering zou best goed zijn.

Vrijwel niemand wil helemaal afstand doen van het Thorbecke-adagium en een minister of staatssecretaris van Cultuur volgens eigen oordeel laten bepalen aan welke instellingen subsidie wordt verleend. Over elk facet van het cultuurbeleid het oordeel uitbesteden aan ‘deskundigen’ zou het andere uiterste zijn. En ook dat wil bijna niemand. Het gaat er dus om iets verstandigs te vinden dat daartussenin ligt. De naam Thorbecke zou ik in dit verband maar even vergeten.

Het idee van de benoeming van een intendant, door de minister zelf uitgekozen, ligt dicht bij de eerste optie. In deze tijd van oversystematisering is dat een aantrekkelijke gedachte, hoewel er waarschijnlijk geen persoon te vinden is die met gezag voor elke sector kan bepalen welke instellingen voor subsidiëring in aanmerking zouden moeten komen. Er is ook niet zo veel steun voor deze gedachte, maar die intendant zou misschien wel een rol kunnen spelen bij eigen politieke accenten die een minister in zijn cultuurbeleid wil aanbrengen.

Op dit moment is het gebruikelijk dat de staatssecretaris (hierboven duid ik de bewindspersoon voor cultuur met ‘minister’ aan, omdat ik vind dat de portefeuille cultuur door een minister behartigd moet worden) voor vrijwel elke beleidsbeslissing het advies inwint van de Raad voor Cultuur. Die beslissingen zijn zeer divers. Van zuiver organisatorisch tot de vraag welke activiteiten van cultuurproducerende instellingen kwalitatief zodanig interessant zijn dat ze voor structurele rijkssubsidie in aanmerking komen. Het is niet verwonderlijk dat de mate van afwijking van de adviezen toeneemt naarmate er minder sprake is van beoordeling van artistiek inhoudelijke aard. Het is ook alleszins verdedigbaar. Sterker nog: ik zou de minister of staatssecretaris willen aanmoedigen, daar waar het niet gaat om een artistiek-inhoudelijk oordeel, goed te luisteren naar – gevraagde – adviezen en vervolgens als het beleid daarom vraagt, een eigen beslissing te nemen.

Interessant proces is in dit verband de manier waarop is omgegaan met de zogenoemde ‘ondersteunende instellingen’ in het culturele veld. In de loop van de tijd zijn er daar veel van ontstaan. Vaak door initiatieven die in een behoefte voorzagen. Soms begonnen als klein bureautje en later uitgegroeid tot instellingen van een behoorlijke omvang. We kregen te maken met, in sommige sectoren, een flink aantal grotere en kleinere instellingen die nuttige dingen deden. In 2004 is bepaald dat de noodzakelijke bezuinigingen in de cultuursector voornamelijk gezocht moesten worden in de ondersteunende sector. Dat viel niet mee. Tot twee keer toe is de Raad voor Cultuur gevraagd te adviseren over subsidiëring van instellingen die tot die categorie gerekend moeten worden. Achteraf kan misschien de vraag worden gesteld of dit op deze manier aan de Raad voor Cultuur gevraagd had moeten worden.

Want wat wordt er eigenlijk gevraagd? Een inhoudelijk oordeel over de activiteiten van die instellingen? Een meer bedrijfsorganisatorisch oordeel? Een oordeel over de vraag wat elke instelling nu precies toevoegt? Eigenlijk alle drie, maar de Raad voor Cultuur is eigenlijk alleen gekwalificeerd tot het eerste oordeel, zeker gezien de beperkte gegevens die over de afzonderlijke instellingen bij hem bekend zijn, en onder bepaalde condities ook tot het derde. Het tweede oordeel kan beter gegeven worden door een professioneel adviesbureau, dat bekend is met het culturele veld. Het derde oordeel kan gegeven worden door een Raad voor Cultuur op basis van de eerste twee oordelen plus een gedegen onderzoek naar de effectiviteit van de activiteiten van de instellingen. Maar uiteindelijk is het de staatssecretaris die de keuze moet maken. Het gaat immers over ondersteunende infrastructuur en niet over culturele producten van artistiek-inhoudelijke aard. De staatssecretaris moet in dergelijke gevallen niet te benauwd zijn om af te wijken van het advies van de Raad voor Cultuur.

Een minister van Cultuur zou ook zijn budget kunnen segmenteren: een bepaald deel voor instellingen die behoren tot de ‘culturele infrastructuur’ (waarmee wordt bedoeld cultuurproducerende instellingen die niet uit het culturele landschap zijn weg te denken zoals een aantal musea, symfonieorkesten, operahuizen). Een ander deel voor de cultuurfondsen en weer een ander deel voor de vierjarige subsidies aan instellingen waarvan het niet direct voor de hand ligt dat zij steeds weer voor een periode van vier jaar subsidie krijgen. En ten slotte een deel voor eigen accenten waarop instellingen als het ware kunnen

Winnie Sorgdrager

is voorzitter van de Raad
voor Cultuur

'intekenen'. Daarover kan de Raad voor Cultuur adviseren, maar het is ook denkbaar dat de minister daarvoor speciaal iemand aanstelt die hem adviseert: de intendant. Dus meer een eigen stempel van een bewindspersoon voor cultuur.

Misschien dat een dergelijk systeem ook meer politieke discussie over cultuur oproept. Door de gekozen procedures gaat het debat nu meestal niet over de plaats en de waarde van de cultuur in onze samenleving, maar hoofdzakelijk over de manier waarop de middelen worden verdeeld. Zou het misschien zo zijn dat juist door alle inhoudelijke oordelen op afstand te zetten de algemene politieke discussie over cultuur wordt tegengehouden?

Er gaan steeds meer stemmen op om een groter deel van de Rijksbegroting aan cultuur te besteden. Misschien dat dat bij het eerstvolgende regeerakkoord al wordt gerealiseerd. Dat levert nieuwe mogelijkheden op. En hopelijk een stevige discussie over de vraag waar dat geld naartoe moet. Naar de cultuurnota? Naar monumenten, naar de rijksgesubsidieerde musea? Of moet er meer gedaan worden aan digitalisering van ons erfgoed?

Misschien is het een idee dat de verhoging van de uitgaven aan cultuur voor een deel wordt gerealiseerd door de afzonderlijke ministeries te verplichten een bepaald percentage van hun begroting te besteden aan cultuur. Op die manier zou cultuur een intrinsiek onderdeel van het ministeriële beleid kunnen worden. Waarom geen cultuur bij Justitie, Sociale Zaken, Landbouw? Culturele projecten die iets te maken hebben met het werkterrein van het betreffende departement? Of meer mogelijkheden voor cultuur als onderdeel van het schoolcurriculum van ieder kind?

Dat zou interessant materiaal opleveren voor een politieke discussie!